

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

«ПЕДАГОГІКА»

*(для студентів 1 курсу денної форми навчання
спеціальності 035 – Філологія)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021

Методичні рекомендації до проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Педагогіка» (для студентів 1 курсу денної форми навчання спеціальності 035 – Філологія) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. О. О. Резван, О. В. Кір'янова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 42 с.

Укладачі: д-р пед. наук, проф. О. О. Резван,
ст. викл. О. В. Кір'янова

Рецензент

О. О. Жигло, кандидат педагогічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

*Рекомендовано кафедрою мовної підготовки, педагогіки та психології,
протокол № 10 від 24.06.2021.*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ.	
ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ	5
ТЕМА 1.2 ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПЕДАГОГІКИ	5
ТЕМА 2.2 ПЕДАГОГІЧНА ПРОФЕСІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	11
ТЕМА 2.3 МЕТОДИ Й ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ	12
ТЕМА 2.4 ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ. РОЛЬ КОЛЕКТИВУ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	15
ТЕМА 2.5 ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ	21
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОСНОВИ ДИДАКТИКИ.....	30
ТЕМА 2.1 ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РІЗНИХ ЗА МЕТОЮ ТИПІВ УРОКІВ	30
ТЕМА 2.2 ХІД УРОКУ ЗА КЛАСИЧНОЮ СХЕМОЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ СЕРЕДНЬОМУ ЗАКЛАДІ	35
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ	37
ТЕМА 3.1 ПІДРУЧНИК. ПОСІБНИК	37
ТЕМА 3.2 НАВЧАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА Й МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ. ПРОЦЕС АТЕСТАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ	39
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	40

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ. ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

ТЕМА 1.1 ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Бесіда за темою лекції:

1. Педагогіка – це наука чи мистецтво?
2. Який зв'язок між психологією і педагогікою?
3. Що означають міжпредметні зв'язки в педагогіці? Яке їх значення в педагогічному процесі?

Обговорення факторів розвитку особистості: спадковість, середовище, виховання:

1. Теорія взаємодії культур; визначення типу культури, яка діє в сучасному суспільстві.
2. Ейджизм і його вплив на конфлікт поколінь.

Робота з кейсами: обговорення авторських висловлювань:

Дискусійне питання 1

В. Сухомлинський писав: «Без наукового передбачення, без уміння закладати в людині і зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворювалося б у примітивний догляд, вихователь – в неосвічену няньку, педагогіка – у знахарство».

Ш. Амонашвілі підкреслював, що вчитель сам повинен бути людиною майбутнього й допомогти ввійти дітям у власне майбутнє.

Питання:

1. Чи зменшується значення виховного впливу вчителя, якщо результат виховання виявляється через роки?
2. Яке значення наукового передбачення у формуванні особистості учня?
3. Як Ви розумієте вислів Ш. Амонашвілі?

Дискусійне питання 2

«Особистість формується особистістю», – писав К. Ушинський.

Питання:

1. Доведіть або спростуйте це твердження.
2. Що ви розумієте під формуванням особистості?
3. Які фактори впливають на формування особистості?

Дискусійне питання 3

Я. Коменський рекомендував батькам у процесі виховання обов'язково поєднувати любов до дитини з вимогливістю до неї.

А. Макаренко пропонував поєднувати вимогливість до вихованця з повагою до нього.

Питання:

1. Як, на вашу думку, ці позиції видатних педагогів утілюються в сучасному виховному процесі?

2. Чи є вимогливість у поєднанні з повагою найважливішою умовою ефективності виховного впливу?

3. Яку систему заходів запропонували б ви з метою підвищення ефективності власного виховного впливу?

Дискусійне питання 4

М. Квінтіліан (35–95 рр. н. е.) високо оцінював природні здібності дітей. На його думку, тупість і нездібність – рідкісні явища.

Питання:

1. Чи можна погодитися з такою думкою педагога?

2. Які інші твердження педагогів щодо розвитку природних здібностей вам відомі?

3. Чи необхідно розвивати природні здібності дітей?

Дискусійне питання 5

Починаючи від Я. Коменського, усі видатні педагоги (Песталоцці, Дистервег, Сковорода, Ушинський та ін.) уважали, що навчання в материнській (дошкільній) і початковій школах має здійснюватися рідною мовою. Вони обґрунтовували думку, що інші мови треба вивчати, як правило, лише тоді, коли рідна мова, народний спосіб мислення пустять у душі дитини «глибоке коріння».

Питання:

1. Доведіть чи спростуйте це твердження.

2. Із якого віку, на вашу думку, потрібно починати вивчення іноземних мов?

3. Які думки видатних педагогів сучасності з цієї проблеми вам відомі?

Дискусійне питання 6

Щоб бути прикладом для наслідування, – роз'яснював В. Сорока-Росинський, – треба бути педагогом із чітко вираженою особистісною позицією, яскравою особистістю. Такої ж думки дотримуються і школярі. Відповідаючи на питання, яким є ідеальний учитель, вони пояснюють: «Сучасний вчитель, на наш погляд, – це людина, цікава як особистість.

Кожного разу, коли йдеш на урок, хочеться побачити не тільки вчителя, але й людину. Це просто необхідно. Разом із навчальною інформацією сприймаєш і вчительське ставлення до всього навколишнього світу».

Питання:

1. Що є основою професійної позиції вчителя?
2. Чи залежить успіх педагогічної діяльності вчителя від стилю спілкування з учнями?
3. Наскільки сильним є вплив на учнів учительського ставлення до навколишнього світу?

Дискусійне питання 7

«Я прихильник педагогіки розумних конфліктів. Іноді їх треба викликати цілеспрямовано», – писав Ш. Амонашвілі.

Питання:

1. Що, на вашу думку, є «розумним» конфліктом у навчально-виховному процесі?
2. Яких конфліктів треба уникати?
3. Чи реально це здійснити в педагогічній діяльності?

Дискусійне питання 8

Науці відомі такі факти:

А. Чехов ніколи не отримував за шкільні твори більше «трійки».

Коли Максим Горький і Федір Шаляпін вступали до консерваторії, то після прослуховування викладачі прийняли рішення зарахувати на навчання Горького, а не Шаляпіна.

Шкільний учитель сказав про свого учня Альберта Ейнштейна: «Боже, я ще не зустрічав такої тупої дитини», хоча Ейнштейн себе оцінив інакше: «Ніякого таланту в мене нема, є впертість осла та здатність дивуватися».

Питання:

1. Геніальність, на вашу думку, – це таємниця чи наукова закономірність?
2. У чому виявляється професіоналізм учителя в роботі з обдарованими дітьми?
3. Чи потребують обдаровані діти вашого захисту й опіки?

Дискусійне питання 9

Відомий психолог К. Левін називав підлітка людиною, яка вийшла зі світу дитинства і не потрапила до світу дорослих. Проблема перехідного періоду підлітка полягає в тому, що він уже не хоче бути дитиною, але ще не може бути дорослим в очах дорослих та й у своїх власних очах.

Питання:

1. Що спадає на думку, коли ви думаєте про підлітків? Що вони невиховані, галасливі, безвідповідальні, невдячні, неслухняні й ледачі? А може, вони творчі, ініціативні, розуміючі, чуйні, здатні підтримати?
2. Чим зумовлюється сприйняття підлітків?
3. Чи, на вашу думку, існує проблема підліткового віку?

Дискусійне питання 10

Три позиції відстоювали вчителі, які присвятили школі все життя. Що слід уважати результатом педагогічної роботи:

1. «Я задоволений. У мене немає учнів, що не встигають. Мої оцінки учням підтвержені результатами вступних екзаменів до ВНЗ».
2. «Я пишаюся тим, що багато моїх випускників стали гарними фахівцями».
3. «А мене хвилює те, якими людьми вони стануть. Якою буде їхня подальша діяльність і як вони будуть виховувати своїх дітей».

Питання:

1. Чи можна зробити висновок про різні перспективні й стратегічні завдання, що реалізують учителі в своїй навчальній і виховній діяльності?
2. Який результат бажаєте одержати ви у своїй педагогічній діяльності?
3. Чи можливе поєднання навчальних і виховних завдань у реальній діяльності учителів?

Робота в групах:

Педагогічна ситуація 1

Учитель посварився з учнем. Хлопцю незабаром складати екзамени, а вчитель математики заявляє: нехай і не розраховує, не складе екзамен із мого предмета. «А може все ж таки складе? – вступаються за учня педагоги. – Адже до випускного класу довели. Виходить, самі собі за свою роботу двійку ставимо».

Питання:

1. Чи має право вчитель на такий конфлікт із учнем?
2. Як впливають конфлікти на процес виховання і розвитку особистості?
3. Ваш варіант виходу з такої ситуації.

Педагогічна ситуація 2

У Наталі, студентки педучилища, сьогодні незвичайний день. Вона проводить у другому класі свій перший у житті урок. І волосся розпушила, і охайно копичку на голові склала. Одягла блакитну сукню. Тамуючи хвилювання, найлагіднішим голосом, на який тільки здатна її ніжна, співуча

душа, почала урок. Мова – наче ручай дзвінкотливий. Слова вимовляє, наче квіти в дитячу душу сіє-висіває. Щоб приймалися, щоб тяглися до сонця, щоб розквітали знаннями рясно. Під рукою Наталі – сценарій-конспект уроку. Що забуде, одним оком підгляне й– далі, бігом, щоб тему встигнути викласти. Усе здається на уроці, як у колеґ-практикантів. А де в чому навіть і краще... Ніхто не байдикує в класі, бо цікаво. Усі слухають, не зводять очей із нової вчительки. Діти, а скажіть-но, яка це квітка? Як називається? – запитує Наталя так, що слово «квітка» стає в центрі уваги, наче у віночку, і показує кольорову картинку – сама її вимальовувала яскравими фарбами аж очі вбирають. Так ніхто й не скаже? – оглядає здивовано парти й помічає зниковіле личко Маринки.

– Ніхто, – тихо відповідає дівчинка.

На жаль, і Наталя забула. І як цесталося, що назва вилетіла з голови? Куди ж бирочка запропастилася? Рукою – у конспект, у журнал, торкнулася книжки – ніде немає. «Невже осоромилася, засипалася?» – майнуло в голові.

– Діти, оця квітка, що тут намальована, – почала Наталя невпевнено, а завершила сміливо, весело, – зветься... Крокоцвіт, запам'ятайте – крокоцвіт!..

Довго після уроків сміялась учителька. Хвалила Наталю за винахідливість. Але й присоромила, бо ж не можна дітям говорити неправду. Так ми, – застерігала вчителька, – дійдемо до того, що завтра будемо жука вертольотом величати... Треба було, Наталю, відверто, прямо зізнатися дітям, що й сама забула назву квітки. Адже таке з кожним може трапитись. І запевнити, що скажеш трохи пізніше, коли згадаєш».

Питання:

1. Як уважаєте, чи має вчителька рацію?
2. Як краще вчинити в такій ситуації?
3. Які вимоги висуває педагогічна наука до фахової підготовки вчителя?

Педагогічна ситуація 3

Учні 1 курсу за семестр навчання в ліцеї не звикли витирати дошку після пари. На початку уроку біології вчителька зайшла до класу й побачила, що дошка брудна. Це її дуже розгнівало. Спочатку вона накричала на весь клас, потім наказала черговому учневі витерти дошку й у роздратованому стані почала урок. Заняття пройшло невдало, адже вчителька була роздратована, знервована, тай учні не бажали працювати, були розгублені, пасивні.

Питання:

1. Чи був гнів учительки справедливим?
2. Як би ви вчинили в такій ситуації?
3. Як впливає емоційний фон уроку на його результат?

Варіант ситуації

Учителька зайшла до кабінету іноземних мов, дошка була не витерта. Черговий учень не приготував дошку до роботи. Викладач спочатку привіталася з учнями, спокійно поклала речі на стіл, потім ретельно витерла дошку й при цьому сказала: «Якщо вам важко витирати дошку, чи це кожного разу повинна робити я, то попередьте мене заздалегідь. Я буду приходити хвилин на 5 раніше й приводити дошку до робочого стану, щоб ми не марнували робочий час і ви не втрачали можливість отримати більше знань». Ці слова вчителька сказала жартівливим тоном. Після цього розпочала пару ніби нічого і не трапилось. Учні співпрацювали з учителем, були активні. Наступного разу на урок німецької мови дошка була чистою.

Педагогічна ситуація 4

Під час уроку іноземної мови учень відмовився читати текст із підручника. Він соромився читати вголос, оскільки погано володів вимовою і мав низький темп читання. Хлопця почали вмовляти всім класом. Разом із дітьми наполягав на читанні й учитель. Нарешті він погодився, але під час читання однокласники гучно сміялися з помилок, які допускав школяр. Учитель сумлінно виправляв учня і допомагав йому читати текст правильно. Завершивши роботу учень з полегшенням зітхнув і до кінця уроку не піднімав руку.

Питання:

1. Можна вважати дії вчителя обґрунтованими щодо навчальних цілей уроку?
2. Яка форма навчального заняття є найбільш придатною для такої спільної діяльності учня і вчителя?
3. Може, краще не викликати в класі тих, хто має погану підготовку?
4. Як би ви побудували роботу з учнем із поганою підготовкою?

Завдання. Підготуйте доповіді за темами:

1. Педагогічні проблеми, що турбують сучасне суспільство.
2. Характеристика нових напрямів сучасної педагогіки:
 - Педагогіка культури.
 - Артпедагогіка.
 - Педагогіка співробітництва.
 - Педагогіка ненасильства.
 - Інклюзивна педагогіка
 - Корекційна педагогіка.
 - Здоров'язберезувальна педагогіка.
 - Педагогічна конфліктологія.

ТЕМА 1.2 ПЕДАГОГІЧНА ПРОФЕСІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Бесіда за темою лекції:

1. Схарактеризуйте лицарські школи. Які цінності закладались шляхетним учням у них?
2. Основні категорії педагогіки: розвиток, виховання, навчання, освіта, саморозвиток.
3. Завдання педагогіки: наукові, практичні.
4. Галузі педагогіки: дидактика, теорія виховання.
5. Поясніть різницю між корекційною та інклюзивною педагогікою?
6. Чи можна порівняти педагогіку обдарованої людини з інклюзивною педагогікою?
7. Схарактеризуйте народну педагогіку.
8. Назвіть педагогічні принципи епохи Відродження (школа Вітторіно де Фельтре).
9. Кому з представників педагогічної думки епохи Відродження належать ідеї:

Знищення протилежності між фізичною і розумовою працею	
Урахування психофізіологічних можливостей у навчанні	
Зумовленості навчання природою дитини	
Поєднання освіченості, ділових якостей і моральних переконань у навчанні	

10. У чому суть принципу «сродності праці»? Хто автор цього вислову?
11. Назвіть педагогів-гуманістів, які сповідували принцип природовідповідності в навчанні дитини.
12. У чому суть елементарного навчання Й. Песталоцці?
13. Хто вважається засновником наукової педагогіки? У чому цінність його ідей?
14. Назвіть чотири дидактичні правила А. Дістервега.
15. Перерахуйте головні ідеї педагогіки М. Монтесорі. Із ідеями якого педагога вони переграються?
16. Яким чином пропонував тренувати пам'ять учнів К. Ушинський?
17. Схарактеризуйте основні ідеї педагогіки співробітництва (педагогів-новаторів).

Завдання 1. Визначте відповідність між ідеями педагогів-новаторів і сучасними педагогічними тенденціями розвитку освіти:

1 Ідея опори	Диверсифікація форм здобуття освіти
2 Ідея важкої мети (С. Лисенкова)	Модульне навчання
3 Ідея випередження (І. Волков ...)	Інформатизація навчання
4 Ідея великих блоків (В. Шаталов, М. Щетинін)	Технологія перевернутої лекції
5 Ідея особистісного підходу	Інтеграція
	Диференціація

Завдання 2. Підготуйте доповіді за темами:

1. Порівняльний аналіз афінського й спартанського виховання.
2. Я. Коменський. «Велика дидактика» (філософська концепція, теоретичне обґрунтування, практична реалізація).
3. Й. Песталоцці. Основні педагогічні ідеї «Лебединої пісні».
4. Поради батькам від Януша Корчака.
5. Педагогічна спадщина Христини Алчевської.
6. Педагогічна діяльність В. Сухомлинського як директора Павлівської школи.
7. «Педагогічна поема» А. Макаренка та її своєчасність. Наукова й суспільна дискусія щодо придатності методів А. Макаренка в сучасній виховній системі.

ТЕМА 1.3 МЕТОДИ Й ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ

Бесіда за темою лекції:

1. Поясніть термін «виховання» щодо змісту в словниковій статті й етимології.
2. Які процеси входять до загального процесу виховання?
3. Схарактеризуйте роль корекцій у процесі виховання. Що називають виховною ситуацією? Наведіть приклади таких ситуацій.
4. Наведіть приклади змістової сторони виховання (за видами змістів).

5. Яке, за змістом, виховання видається вам найбільш складним для реалізації в школі?

6. Представте етапи процесу виховання (усвідомлення учнем норм і правил, формування ставлення, формування переконань, формування загальної спрямованості особистості).

7. Назвіть особливості виховного процесу. Як ви розумієте суть прямого й зворотного зв'язків у процесі виховання.

8. Схарактеризуйте принципи виховання.

9. Чим відрізняються системи виховання в Східних і Західних країнах?

10. Який із механізмів становлення особистості видається вам найбільш актуальним у сучасному вихованні?

11. Схарактеризуйте виховні проблеми сьогодення: корозія ціннісних орієнтирів, несформованість життєвих навичок, погіршення стану здоров'я учнів, соціальна апатія, агресія і насильство, збільшення проявів девіантної поведінки.

12. Які сімейні та шкільні фактори загострюють виховний процес?

13. Як ви розумієте тезу: «Будь-яка справа повинна пройти через голову (знання), серце (емоції) і руки (вміння) дитини?»

Обговорення основних праць Я. Корчака «Як любити дитину», «Педагогічна публіцистика», «Правила життя»

Завдання 1. Ознайомтесь із основними цитатами Януша Корчака про виховання і розвиток дитини, призначеними для батьків.

Дорослі не повинні вчити дітей праву сильного.

«Дитина слабка. Ми можемо її підняти, підкинути вгору, посадити проти волі, можемо насильно зупинити на бігу, звести нанівець її зусилля. Кожного разу, коли дитина не слухається, у мене про запас є сила. І дитина знає, що має поступитись, але скільки разів намагається не слухатись, перш ніж зрозуміє, скориться...Хто і коли, в яких виключних умовах наслідиться товкнути, ударити дорослого? А якими звичними й невинними здаються нам наші штовхани, волочіння дитини за руку, грубі «ласкаві» обійми».

У дитини має бути право на повагу її особистості.

«Є буцімто два життя: одне – важливе та поштиве, а інше, що поблажливо нами припускається, менш цінне. Ми говоримо: майбутня людина, майбутній працівник, майбутній громадянин. Що вони (діти) ще тільки будуть, що потім почнуть по-справжньому, що серйозно – це лише у майбутньому. А поки милостиво дозволяємо плутатись під ногами, але зручніше нам без них».

Дорослі мають поважати незнання дитини й надати їй допомогу лише тоді, коли вона дійсно необхідна.

Дитина – іноземець, вона не розуміє мови, не знає напрямку вулиць, не знає законів та звичаїв. Подекуди надає перевагу озирнутись самій; важко – попросить вказівки та поради. Необхідний гід, який ввічливо відповість на питання. *Поважайте її (дитини) незнання».*

У дитини має бути право бути такою, якою вона є.

«Що з неї буде, якою вона виросте? – запитуємо ми із занепокоєнням. Хочемо, щоб діти були кращі за нас. Мріється нам досконала людина майбутнього. Слід пильно ловити себе на брехні, тавруючи одягнений у красиві слова егоїзм. Наче самозречення, а за суттю – грубе шахрайство».

Не квапте розвиток дитини.

«Коли дитина має навчитись ходити й говорити? Тоді, коли вона ходить і говорить. Коли мають з'являтися зуби? Саме тоді, коли вони прорізуються. І тім'ячко саме тоді має зарости, коли заростає. І спати немовля має стільки часу, скільки йому потрібно, щоб виспатись».

Дайте дитині право на помилку.

«Зі страху, як би смерть не відняла від нас дитину, ми віднімаємо дитину в життя; не бажаючи, щоб вона вмерла, не даємо їй жити».

Про те, як батьки плутають турботу про життя дитини турботою про свій карман і марнославство.

«Страх за життя дитини поєднаний із страхом каліцтва, страх каліцтва зчеплений з чистотою, запорукою здоров'я; тут низка заборон перекидається на нове колесо: чистота, зберігання одягу, взуття. Діра уже не в лобі, а на штанях. Не здоров'я та благо дитини, а марнославство наше й карман. Нова низка наказів та заборон обумовлена нашим власним комфортом».

Дозвольте дитині жити сьогоднішнім днем.

«Заради завтра нехтують тим, що приносить радість, печаль, дивує, сердить, цікавить дитину сьогодні. Заради завтра, яке дитина не розуміє й не відчуває потреби розуміти, розкрадаються роки й роки життя».

Дозвольте дитині гратись.

«Гра – не лише стихія дитини, а й єдина галузь, де ми надаємо їй більш-менш широку ініціативу. Лише в іграх дитина відчуває себе певною мірою незалежною. Все інше – мимовільна милість, поступка. На гру ж у дитини є право».

Плекайте в дитині відповідальність і рішучість.

«Якщо життя потребує ікол, чи маємо ми право озброювати дитину лише одним рум'янцем сорому та тихими зітханнями? Твій обов'язок – виховувати людей, а не вівці, працівників, а не проповідників: в здоровому тілі – здоровий дух. А здоровий дух не є сентиментальним і не любить бути жертвою».

Робота в групах:

Завдання 1. Оберіть основну тезу з досвіду Я. Корчака, зробіть їй рекламу для представлення на батьківських зборах.

Завдання 2. Ознайомтесь із заповідями М. Монтесорі. Які з них ви порушували, а яких дотримувались у конкретних ситуаціях.

Якщо дитину часто критикують – вона вчиться засуджувати.

Якщо часто хвалять – учиться оцінювати.

Якщо демонструють ворожість – учиться битись.

Якщо з нею поводяться чесно – учиться справедливості.

Якщо часто висміюють – учиться бути боязкою.

Якщо вона живе з відчуттям безпеки – учиться вірити.

Якщо її часто ганьблять – учиться відчувати себе винуватою.

Якщо її часто схвалюють – учиться добре до себе ставитись.

Якщо до неї бувають поблажливі – учиться бути терпеливою.

Якщо часто підбадьорюють – набуває впевненості в собі.

Якщо вона живе в атмосфері дружби й відчуває себе необхідною – учиться знаходити в цьому світі любов.

ТЕМА 1.4 ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ. РОЛЬ КОЛЕКТИВУ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Завдання 1. Оберіть одну правильну відповідь, обґрунтувавши помилковість або неповноту інших варіантів. Що називається колективом?

А). Колективом називається група дітей одного віку, в якій є певне завдання і керівник.

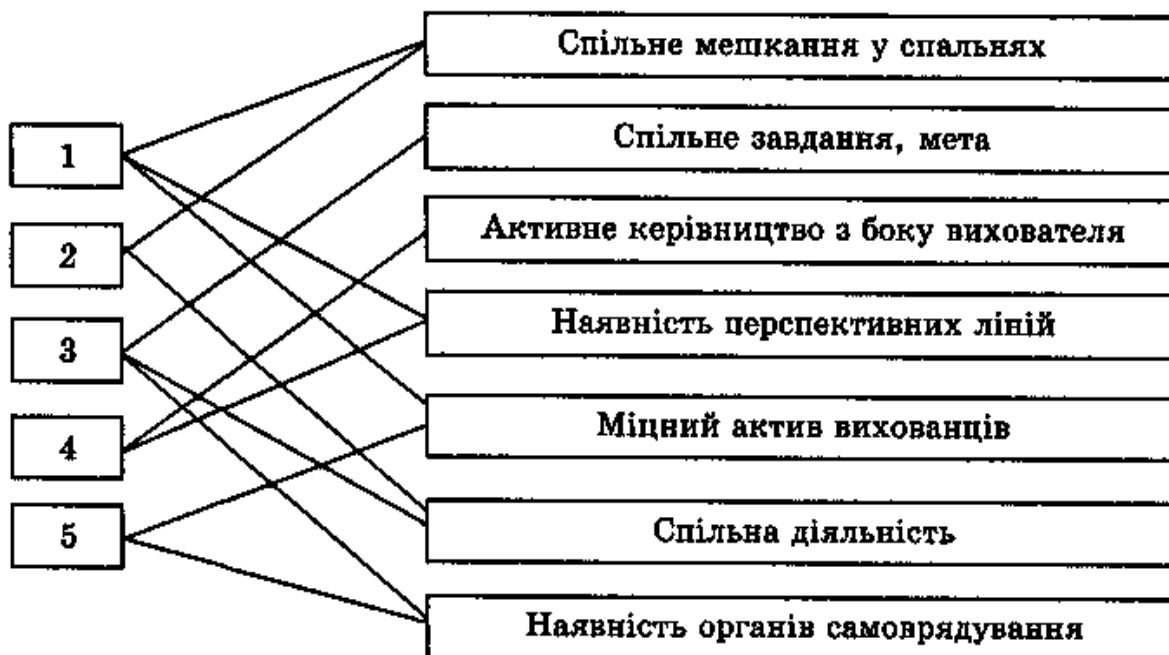
Б). Колектив – це група вихованців, які займаються одним видом діяльності під керівництвом вихователя.

В). Під колективом варто розуміти таку групу людей, в яких є певні вимоги, готовність надати допомогу одне одному.

Г). Колективом треба називати таку групу людей, яка має спільно діяти для розв'язання певних цільових завдань.

Д). Правильної відповіді немає.

Завдання 2. Виділіть основні ознаки колективу. Укажіть на цифру, до якої сходяться лінії від обраних відповідей.

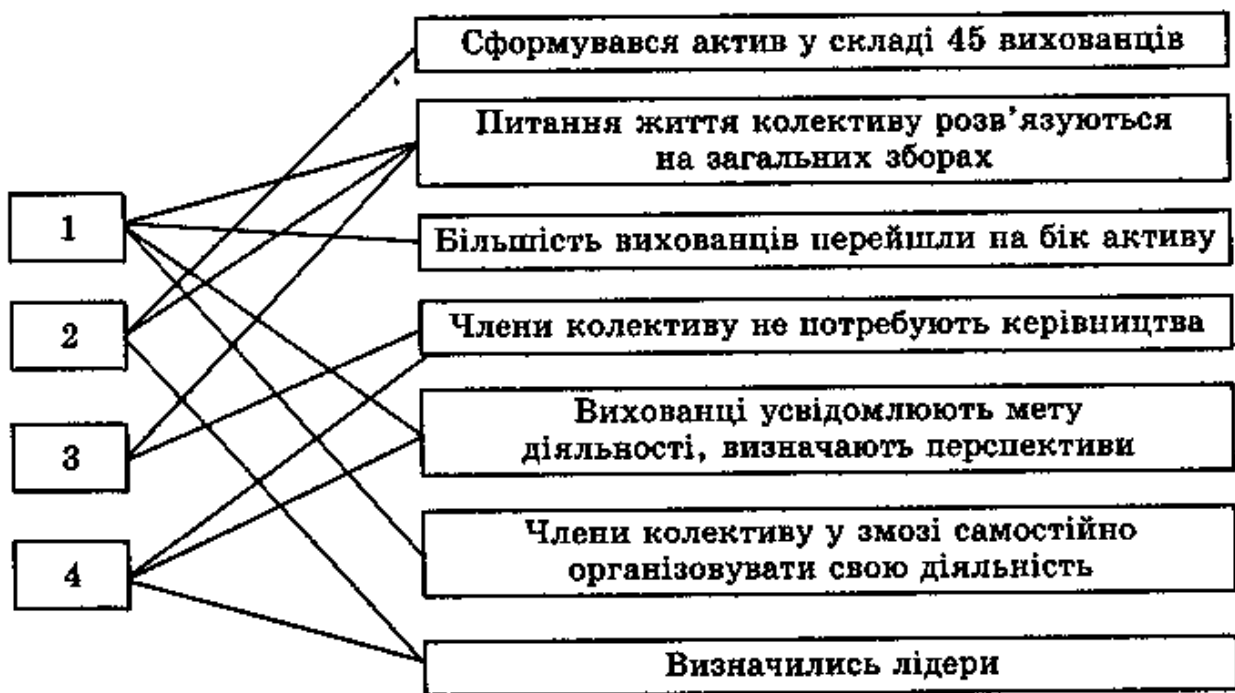

Завдання 3. Чи тотожні поняття «актив», «органи самоврядування», «лідер»? Якщо ні, то поясніть відмінність між ними.

Завдання 4. Із наведених властивостей оберіть ті, що характеризують розвиток колективу на 2-й стадії.

- А). Діти недостатньо добре знають одне одного, не виявляють інтерес до діяльності членів колективу.
- Б). Сформувався актив.
- В). Більшість членів колективу свідомо підтримує керівника колективу.
- Г). Актив у змозі керувати більшістю, має вплив на колектив.
- Д). Усі питання життєдіяльності колективу розглядаються на загальних зборах.
- Е). Меншість підпорядковує своєму впливові більшість.
- Ж). Вихованці спільно розв'язують питання діяльності членів колективу.

Завдання 5. Назвіть ознаки, які характеризують розвиток колективу на III етапі. Укажіть цифру, до якої сходяться лінії від обраних відповідей.

Завдання 6. Змоделюйте схеми, які передавали б особливості структури колективу на I, II, III етапах розвитку.

Завдання 7. Поясніть діалектику розвитку взаємин між колективом і керівником та його членами в процесі розвитку колективу.

Завдання 8. Визначте основні фактори, що ефективно впливають на формування колективу.

Завдання 9. Які фактори є провідними в зміцненні колективу? Із пропонованих відповідей оберіть правильну, пояснивши помилковість інших.

А). Провідним фактором, який сприяє формуванню і згуртуванню колективу, є спільна діяльність.

Б). Основним фактором є наявність мети й органів самоврядування.

В). Наявність міцних органів самоврядування – провідний фактор розвитку колективу.

Завдання 10. Схарактеризуйте основні функції колективу.

Завдання 11. Схарактеризуйте соціально-педагогічні фактори розвитку колективу.

Завдання 12. Поясніть, як можна організувати для учнів перспективу «завтрашньої радості».

Завдання 13. Прочитайте тезу. Висловіть своє ставлення до проблеми свободи й відповідальності особистості в колективі.

«Ховаючись і зникаючи в натовпі, людина втрачає найважливішу з притаманних їй рис – відповідальність. З іншого боку, коли вона бере на себе завдання, поставлене суспільством, вона домагається зовсім іншого – збільшення власної відповідальності» (І. Франкл).

Завдання 14. Визначте, на якому етапі розвитку знаходиться колектив.

1. Клас нічим не виявляє себе в шкільному колективі. Товаришують між собою 2–3 учні, решта не знаходить друзів не тільки у своєму класі, але й у школі. Деякі навіть ворогують.

У класі є 2–3 яскраво виражених дезорганізатори. У дітей проявляється пасивне ставлення до колективної діяльності, вони не реалізують поставлених перед ними завдань. Не спроможні самостійно вибрати й провести для себе якусь справу. Можливості для прояву й реалізації особистісних інтересів у класі дуже малі. В особливо несприятливе становище потрапляють у такому класі обдаровані, талановиті діти.

2. Робота в класі ведеться цікава й велика. Дуже вдало проходять походи, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, конкурси, зворушливі класні «вогники». Клас успішно бере участь у загальношкільних справах, часто сам виступає ініціатором та організатором їх проведення. У спілкуванні з дітьми спостерігається повага одне до одного; разом з тим проявляється непримиримість більшості до тих, хто порушує загальноприйняті норми життя і діяльності. Класний керівник для дітей – старший товариш, радник в особистих і колективних справах.

3. Зовні клас дружний, сильний. Бере участь у загальношкільних справах. Але в класі всі справи організовують кілька активістів, решта залишається осторонь. Наявний актив в основному й підтримує пропозиції класного керівника відносно проведення цікавих і корисних справ, інколи й сам виступає ініціатором. Активні учні зацікавлюють інших, діти тягнуться за ними, хочуть із ними товаришувати, але не всіх охоче приймають до цієї групи. Тому в класі є діти, які не можуть себе проявити в колективі, не відчувають у ньому підтримки.

Завдання 15. Проаналізуйте ситуацію. Яку інформацію про вихованість колективу й окремої особистості дають подібні ситуації? Сплануйте основні напрямки виховної роботи для формування колективу в цьому класі.

Семикласники в повному складі прийшли робити ремонт класу, але класний керівник не з'явився. Учні висловлюють думки: захворіла, затримали якісь справи та ін. Клас отримує завдання і тут розпочинається суперечка. Одні не хочуть працювати, бо немає вчителя. Інші починають виконувати завдання з неохотою, тільки й чекаючи зручного моменту, щоб кинути роботу. Треті, нічого не говорячи, самостійно починають працювати.

Завдання 16. Ознайомтесь із ситуацією. У чому сила впливу оточення? Чи може людина протистояти впливу середовища? Проаналізуйте поведінку Катерини.

Катерина сиділа на дивані. Єдине, чого вона зараз бажала, так це скоріше пити звідси. Хоча Катерина дуже хотіла потрапити на цю вечірку, та й всі однокласники про це говорили. Вона сподівалася на веселий вечір у компанії, проте зараз їй було дуже скучно. Кімнату заповнював дим, усі сміялися, шуткували, хоча було незрозуміло, про що. Деякі із старшокласників виходили в іншу кімнату час від часу, іноді виходили й дівчата. Таня не знала, що відбувається в тій кімнаті, проте їй здавалось це дивним. Інші пили вино й пиво.

– Гей, Катерино, – кличе її однокласниця, – випий із нами, розслабся, отямся.

Катерина взяла з рук Насті банку пива й зробили великий ковток. Пиво залоскотало їй у горлі.

Поруч проходив Олександр, симпатичний парубок. Він уже давно їй подобався. Він взяв її руку.

– Ти, Катерина? – тихо спитав.

– Так! – відповіла вона, задоволена його увагою.

Після цієї зустрічі вечірка почала здаватися не такою поганою. Спочатку вони розмовляли на різні теми, а потім він запросив її в іншу кімнату. Їй це сподобалося, і вона пішла за Олександром. Вона відчувала, що пиво «вдарило» у голову, трохи кружляла голова, проте їй дуже хотілося бути з ним.

У кімнаті її здивував якийсь незнайомий запах. Олександр познайомив її з друзями. Здавалось вони й не помічали дівчину, проте турбота Олександра про неї зворушила її. Потім йому передали дивну цигарку, вона була вдвічі менша за звичайну. Олександр задоволено позіхнув і подякував другові. Він глибоко затягнувся.

– Дуже добре, – сказав він і протягнув цигарку Катерині.

– Що це? – спитала вона.

У кімнаті засміялися....

– Ти впевнений, що вона може бути тут? – запитав один із друзів Олександра.

– З нею все в порядку, – упевнено відповів Олександр. – Ну, спробуй. Це маріхуана, не бійся, зараз ти будеш почувати себе краще.

Катерина дуже злякалася. Як вона пішла на це? Вона розуміла, що не слід цього робити... проте Олександр дуже подобався. Він ніколи не подивиться в її бік, якщо вона не спробує.

– У чому справа? – запитав Олександр, – Хоча б спробуй, всі її палять, не може вона бути шкідливою.

– Просто піднеси до губ і потягни, зтягнися, – порадила одна з дівчат.

– Давай, спробуй... тобі сподобається, – умовляли її всі інші.

Катерина взяла цигарку й зробила першу затяжку.

Завдання 17. Прочитайте. Підготуйте виступ, із яким звернулися б до класу в подібній ситуації. Як уважаєте:

а) класний колектив не може й не повинен впливати на успішність навчання, це справа особисто кожного учня;

б) розвинутий класний колектив стимулює навчальну діяльність учнів, підвищує їхні пізнавальні інтереси;

в) колективні форми навчальної діяльності знижують успішність навчання, вони менш ефективні, ніж індивідуальні форми навчання.

Відповідь аргументуйте.

9 клас. У класі вісім осіб – консультанти. Це ті учні, які найкраще знають той чи інший предмет і допомагають своїм однокласникам на їхнє прохання при складнощах у вивченні матеріалу. Усім подобається така система допомоги, оскільки це корисно й тим, хто пояснює, і тим, хто слухає.

Але одна з кращих учениць класу (консультант) заявила, що їй шкода витратити час на заняття з іншими, є вчителі, чому це хтось повинен займатися з невстигаючими. Клас обурений і здивований, тому що рішення про організацію консультацій винесене всім класом, і всі із задоволенням так працювали. Світлана аргументує свою позицію тим, що в 9 класі всі вчать добровільно, кожен повинен розраховувати на свої сили, у кожного свої інтереси, своя мета, тому кожен має право свій вільний час і знання використовувати так, як хоче. Клас слухає мовчки. Потім одні починають доводити, що Світлана не права, інші погоджуються з нею.

Завдання для роботи в групах:

I група. Опрацьовуючи твори А. Макаренка, випишіть по 2 приклади діяльності педагога з колективом. Визначте стадію розвитку колективу в представленій ситуації.

II група. Випишіть із творів В. Сухомлинського 4–5 тез про колектив, які заслуговують на увагу в роботі класного керівника.

III група. Складіть 5 порад для педагога-вихователя щодо керівництва дитячим колективом.

IV група. Доберіть низку праць (5 назв) із проблем розвитку колективу, які можна порекомендувати класним керівникам.

Індивідуальне завдання 1. Опишіть свій випускний клас з погляду особливостей його розвитку і взаємин між членами колективу.

Індивідуальне завдання 2. Виходячи з позиції «Якби директором школи був я ...», що б ви робили, щоб забезпечити умови для розвитку шкільного колективу і його впливу на особистість учнів.

Індивідуальне завдання 3. Підготуйте доповіді за темами:

1. Проблема булінгу в шкільних колективах.
2. Гендерні проблеми шкільного колективу. Чи важливі чоловіки в школі?
3. Шкільний актив: допомога вихователю чи подразник учнів?
4. Практика перемішування класів американських шкіл. Чи варта позитивної уваги в українській шкільній системі?
5. Неформальний молодіжний рух (молодіжні субкультури): романтичні, музичні, тематичні, епатажно-протестні, радикально-деструктивні (у тому числі інтернет-спільноти), релігійно-містичні.

ТЕМА 1.5 ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Завдання 1. Означте теми батьківських зборів, актуальні для педагогічного просвітництва (окремо за групами: для батьків учнів 4–5 класів; 6–8 класів; 9–10 класів; 10–11 класів). Обґрунтуйте вибір.

Завдання 2. Підготуйтеся до дискусії за темою: «Новітня гендерна політика щодо сім'ї: «за» чи проти».

Завдання 3. Визначте проблеми взаємодії сім'ї і школи, які, на вашу думку, негативно впливають на виховання дитини.

Завдання 4. Прочитайте статтю С. Закірової «Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи». Підготуйтеся до обговорення питань:

1. Відповідальність дорослих за безпеку та здоров'я дитини.
2. Функції соціального працівника з охорони дитинства.
3. Проблеми взаємодії соціальної державної системи з неблагополучними сім'ями.
4. Стереотипи громадського уявлення про ювенальну юстицію.
5. Функції ювенальної юстиції в міжнародному просторі.
6. Проблеми української ювенальної юстиції.

Ювенальна юстиція в Україні: проблеми, перспективи

За 25 років незалежності країни з 1991 р. дитяче населення зменшилося майже у два рази і сьогодні становить 7,6 млн дітей. Кожна третя дитина сьогодні живе за межею бідності. Як мінімум, кожна сьома дитина страждає від насильства в сім'ї. 150 тис. дітей мають інвалідність і не можуть ходити в школу або в садок. Кожна друга дитина живе з одним з батьків, зазвичай це мама. З народженням кожної другої дитини в сім'ї, 80 % сімей потрапляють за межу бідності. Ми в перших рейтингах по дитячій смертності. Україна нині посідає 186 місце у світі за показником народжуваності і 13 місце у світі – за показником вимирання нації. Кожна 50 дитина живе в спецзакладі по типу інтернату. Майже 106 тис. дітей, або 1,5 % усього дитячого населення країни, виховуються в інтернатах, але тільки 8 % з них є сиротами – решта 92 % мають батьків. Кожні три дні 250 дітей потрапляють до інтернатних закладів переважно через бідність і неспроможність надати необхідні послуги для дитини. Приблизно 600 тис. дітей перебуває на окупованих територіях. Майже 250 тис. дітей є переселеними. 100 тис. дітей живуть у зоні зіткнення. І це вже питання національної безпеки! (уповноважений Президента України з прав дитини М. Кулеба).

Час від часу в інформаційному просторі Україні порушується питання ювенальної юстиції. Причому, на жаль, причиною актуалізації цієї найважливішої проблеми стає не розуміння необхідних змін у підходах і системі захисту прав дітей, а черговий жахливий випадок їх порушення. Нещодавня трагедія в грудні 2016 р. у Києві, коли мати залишила без нагляду своїх дітей на дев'ять днів у квартирі без їжі і, у результаті, син, якому не було ще двох років, помер, а його старша на рік сестричка – потрапила в лікарню, знову сколихнула українське суспільство і викликала великий резонанс.

Як наголосила народний депутат від «Об'єднання «Самопоміч»» А. Романова, «чи можна було запобігти цій трагедії? Скоріше за все – так. При

детальному обстеженні цієї ситуації виявилось, що ці діти 10 місяців не були на прийомі у лікаря. Чотири місяці не відвідували дитячий садок».

За словами уповноваженого Президента України з прав дитини М. Кулеби, цей випадок має спонукати державу посилити відповідальність дорослих за безпеку і життя людей. Цей прецедент може служити причиною для змін законодавства.

Так це чи ні, але насправді 19 січня 2017 р. народні обранці ухвалили законопроект «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо удосконалення правового статусу служб у справах дітей», один з необхідних нормативних актів задля посилення охорони дитинства в Україні. А вже 8 лютого 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав закон № 1824-VIII про посилення державних гарантій захисту прав дітей.

З 2012 р. правові норми, що визначали чисельність працівників служби у справах дітей, а також надавали службі у справах дітей прав юридичної особи, були скасовані. Це призвело до неможливості виконання службами у справах дітей своїх функцій з необхідною швидкістю та самостійністю. М. Кулеба, аналізуючи кричущу нехватку кадрів та її наслідки, підкреслив: «Ми звільнили з роботи 12 тис. фахівців з соціальної роботи, які мали працювати на попередження подібних ситуацій. Зекономили 300 млн грн, але ніхто не рахує, скільки грошей іде на те, щоб потім щось робити з наслідками негараздів у родинах – рятувати й лікувати дітей, утримувати їх у спеціальних закладах і інтернатах. На інтернати є гроші, а на соціальних інспекторів немає». Тож новий Закон «Про внесення змін до закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (щодо удосконалення правового статусу служб у справах дітей)» з метою посилення державних гарантій щодо захисту прав та законних інтересів дітей відповідно до Конвенції ООН про права дитини має забезпечити оперативність і самостійність діяльності служб у справах дітей шляхом надання їм статусу юридичних осіб та визначення мінімальної чисельності штатних працівників відповідних служб.

Сьогодні в нашій державі існує понад 700 служб у справах дітей, але загальна кількість соціальних працівників, що опікуються проблемами захисту дітей, становить усього близько 4000 осіб.

Ухваленим Законом чітко встановлена штатна чисельність працівників районних, міських служб у справах дітей: у розрахунку один працівник служби на не більше ніж тисячу дітей, які проживають у районі, та не більше ніж на 2 тис. дітей, що проживають у місті або районі у місті. У випадку, коли дитяче населення громади становить менше тисячі дітей – не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду.

Натомість прийняття зазначеного Закону не вирішує, та і не може вирішити всіх проблем у сфері захисту прав дітей, оскільки, як вважає уповноважений з прав дитини М. Кулеба, в Україні сьогодні є лише окремі елементи, а не система охорони дитинства. «Держава має створити систему охорони дитинства. Узагалі ця система охорони дитини має стати загальним пріоритетом для держави. Повинно бути створена система відбору, система підготовки, пріоритет саме роботи на посаді соціального працівника», – наголосив дитячий омбудсмен.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини В. Лутковська наголошує: «Потрібна ювенальна стратегія держави – стратегія держави стосовно малолітніх. Адже якщо держава розуміє, що дитина – це майбутній громадянин, майбутній член суспільства, майбутній платник податків і так далі, то держава має бути зацікавлена у тому, щоб ця дитина була здорова фізично, психологічно, добре розвивалася й росла. Тож держава має подбати, щоб були добре підготовані соціальні інспектори, які вміють розпізнавати проблеми в сім'ї, які вміють ці проблеми вирішувати, й знають алгоритм дій у різних небезпечних для дитини ситуаціях. Також учителі й вихователі дитячих садків мають уміти розпізнавати проблеми в родині через поведінку дітей».

Бо інакше невідповідність спеціалістів з питань охорони дитинства може призвести до зворотних результатів. Зокрема, наприкінці 2015 р. правоохоронці спільно зі службою у справах дітей провели вилучення 4-річної дівчинки з родини в Рунівщині, що в Полтавській області. Рішення прийняв місцевий виконавчий комітет сільської ради, який спирався на позицію соціальних працівників. Натомість служба у справах дітей не змогла пред'явити матері, з якою проживала дівчинка, серйозних звинувачень – в алкоголізмі, нехтуванні правами дитини чи виявити будь-які знущання, окрім «нехтування санітарними умовами» і наявність певних проблем зі здоров'ям дитини. На думку матері, єдина провина, що держава може їй пред'явити, це бідність, оскільки вона намагалася вижити в покинутому селі. Тож, на думку журналістів, матері доводиться боротися самотужки не тільки з фінансовою скрутою, а й з державною машиною в особі чиновників з неясними намірами.

І такі випадки, на жаль, мають повторення. Ось лише декілька прикладів 2016 р. У березні 2016 р. на Хмельниччині соціальні служби відібрали у матері двох дітей. Жінка пов'язує це зі згвалтуванням своєї 15-річної доньки. Матір стверджує: батьки гвалтівника не раз погрожували, що позбавлять її дітей, якщо вона буде наполягати на продовженні розслідування.

У квітні 2016 р. багатодітна матір заявила, що соцслужби без жодних пояснень відібрали у неї двох дітей і утримували їх у Хмельницькому обласному центрі соціально-психологічної реабілітації «Подільчак».

Натомість у комісії із служби захисту дітей переконували, що син і донька самі прийшли і написали заяву на маму. Діти це заперечують.

Мешканці з с. Сигнаївка Шполянського району на Черкащині хочуть відібрати сімох дітей у багатодітної матері, яка виховує їх у дитячому будинку сімейного типу. Напередодні Нового року в Горохівському районі Волині суд задовольнив позов органів опіки, позбавив батьківських прав і відібрав у батьків з с. Мерва 8-х дітей.

Не вдаючись в аналіз причин цих випадків, маємо констатувати, що сама їх наявність говорить про незадовільне становище у сфері забезпечення прав дітей в Україні, навіть тих, що виховуються в родинному колі. Що ж відбувається в спеціальних закладах для виховання дітей, які позбавлені батьківської опіки, за словами уповноваженого з прав дітей, взагалі ніхто не знає.

Так що таке ювенальна юстиція, і чим вона може допомогти запобіганню випадків порушення прав дітей в Україні? Чому в українському суспільстві так і нема справжнього розуміння про сутність цього правового інституту? Президент Харківської обласної фундації «Громадська альтернатива» М. Ясеновська наголошує, що в Україні не ведеться належна інформаційна кампанія щодо роз'яснення понятійного апарату ювенальної юстиції, її завдань та функцій. Орган, який відповідає за адміністрування ювенальної юстиції, не сформований, що призводить до нескоординованості діяльності ключових суб'єктів ювенальної юстиції, відсутнє державне фінансування програм її розбудови. Основна діяльність у цій сфері, на думку правозахисниці, ведеться переважно інститутами громадянського суспільства.

З такою думкою погоджується і викладач Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Т. Шевчук. Вона вважає, що однією з основних проблем, що виникають на шляху практичного запровадження в Україні ювенальної юстиції та відновного правосуддя, є негативне ставлення до самого інституту ювенальної юстиції з боку громадськості, ряду науковців, церкви та інших інституцій.

Відтак в українському суспільстві циркулює значна кількість неточної, а інколи навіть прямо неправдивої інформації щодо інституту ювенальної юстиції, яка може бути спростована тільки засобами роз'яснення і впровадження певного «лікбезу».

В Україні уявлення про ювенальну юстицію має два протилежні та взаємовиключні стереотипи. Розгляд цих стереотипів і певних міфів, які існують в українській громадській думці, заслуговує окремої аналітичної роботи. Перший – «Інститут ювенальної юстиції захищає прав дітей, убезпечує їх від можливого негативного впливу, сприяє збереженню традиційних

цінностей суспільства і водночас є відповіддю на вимоги часу». Другий – «Європейська система соціального захисту дітей через інститут ювенальної юстиції веде до численних порушень прав підлітків під приводом їх захисту, має доведений криміногенний ефект, спрямована на піддрив батьківського авторитету серед неповнолітніх, знищення усталеного сімейного укладу та етичних цінностей».

М. Кулеба, коментуючи таку ситуацію, зазначив: «Розмови (про ювенальну юстицію) в Україні йдуть уже 15 років, вони були поховані років 8 тому і в основному православною церквою. Тому що хтось запустив міф, що ювенальна юстиція – це коли будуть віддавати дітей ЛГБТ меншинам, і коли у сімей будуть відбирати дітей. Сьогодні має бути чітко прийнято рішення, на жаль, 7–8 років тому на цьому була поставлена крапка, була концепція розроблена, але на тому все і закінчилося».

Така неоднозначність української громадської думки не є винятковим явищем. Питання про те, чи потрібна ювенальна юстиція, попри її існування залишається дискусійним у всьому світі. Її противники стверджують: рівень підліткової злочинності в країнах, де існують ювенальні суди, залишається доволі високим. Водночас інші наголошують, що каральний підхід ламає майбутнє дітей та провокує рецидиви.

Сучасна ювенальна юстиція – це система державних, муніципальних і громадських судових, правоохоронних і правозахисних органів, установ та організацій, що на основі права та за допомогою медико-соціальних і психолого-педагогічних методик здійснюють правосуддя щодо дітей, профілактику та попередження правопорушень дітей та проти дітей, захист прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації.

Загальновизнаною метою системи ювенальної юстиції, яку задекларовано в усіх відповідних міжнародних положеннях щодо захисту прав людини, є реабілітація та соціальна реінтеграція дитини. Конвенції ООН про права дитини (ст. 40) проголошує: «Держави-сторони визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, обвинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвиткові у дитини почуття гідності та значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому беруться до уваги вік дитини і бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві».

Відповідно до «Пекінських правил», «система ювенальної юстиції спрямована в першу чергу на забезпечення благополуччя неповнолітнього і забезпечення того, щоб будь-які міри впливу на неповнолітніх

правопорушників завжди були співвідносними як з особливостями особистості правопорушника, так і з обставинами правопорушення». Цей документ виокремлює два головних і найважливіших завдання ювенальної юстиції. Перше завдання полягає у «забезпеченні благополуччя неповнолітнього», і, більше того – це головний пріоритетних правових систем, де справи неповнолітніх розглядаються сімейними судами чи адміністративними органами», а й «тих судових систем, які дотримуються моделі кримінального переслідування», аби вони сприяли «уникненню застосування виключно каральних санкцій».

Другим завданням є «принцип співвідносності», який розглядається як «засіб для стримування важкості правопорушення», що у конкретному контексті означає, що «відповідь на дії молодих правопорушників має ґрунтуватися не тільки на ступені важкості правопорушення, а й з урахуванням особливостей особистості», таких, як «соціальний статус, ситуація в сім'ї, шкода, якої було завдано внаслідок правопорушення та інші чинники, які визначають особливості особистості».

Одним з найважливіших міжнародних документів вважаються і «Ер-Ріядські керівні принципи» – Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для запобігання злочинності серед неповнолітніх, що прийняті і проголошені резолюцією Генасамблеї від 14 грудня 1990 р.

Таким чином, за вимогами міжнародного законодавства про права людини, система ювенальної юстиції спрямована на сприяння реабілітації та соціальної реінтеграції дитини, включаючи формування у дитини відчуття гідності та цінності її особистості, а також виховання поваги до фундаментальних прав інших людей.

В Україні на сьогодні відсутня цілісна система законодавства щодо захисту прав дітей, яка могла б створити працюючий державний інститут ювенальної юстиції. Натомість певні кроки час від часу все ж таки відбуваються. Зокрема, у 2011 р. було прийнято Указ Президента України «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні». Важливе значення має Кримінальний процесуальний кодекс України (2012 р.), який містить окрему главу 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», що фактично було першим реальним практичним кроком законодавця на шляху до ювенальної юстиції.

На думку українського дитячого омбудсмена М. Кулеби, ювенальна юстиція в тому сенсі, у якому хотіли його прийняти, і в якому Кабмін розробляв програму – це діти в кримінальному процесі, захист дітей. «Це

ювенальний прокурор, ювенальний суддя, ювенальний слідчий. Це професійні люди, спеціально навчені в кримінальному процесі, які вміють працювати з дитиною».

Але окремі законодавчі акти, як і вже розглянутий вище закон України, на жаль, так і не мають ознак системного державного механізму ювенальної юстиції. Відсутність системи у сфері захисту прав дітей в Україні попри наявність її окремих елементів М. Кулеба порівняв з розібраним автомобілем. «Кожен тримає в руках якусь його частину – у когось кермо, у когось колесо, у когось дверцята. Усі стоять і всім кажуть, що це є машина і вона повинна рухатися. Ага, рухатися. Значить, кожен із цієї запчастини йде собі вперед – таким чином отримуємо автомобіль, який рухається. Але ж це нерозумно рухати автомобіль по частинах, якщо його можна скласти і поїхати». На думку дитячого омбудсмана, ті органи, навіть якщо взяти на рівні міністерств (і МВС, і Мінсоцполітики та Міністерство освіти), які повинні працювати злагоджено – не взаємодіють.

Т. Шевчук, кандидат юридичних наук, викладач Харківського національного університету внутрішніх справ, констатує, що державні інституції України, у тому числі і законодавча сфера, не досягли європейського рівня. Відтак, зазначає науковець, запровадження в Україні ювенальної юстиції буде більш ефективним і сприйнятним для суспільства лише після узгодження законодавчих ініціатив у загальному правовому полі.

Юрист вважає, що невідповідність чинного законодавства України міжнародним стандартам стосовно ювенальної юстиції зумовлена економічною та політичною нестабільністю нашої країни. Як приклад правник наводить розбіжності в сімейному праві. Так, за діючими у Європі нормами більшість українських родин – неблагополучні, а отже, є наявні підстави позбавити батьків їх прав на піклування про дітей. Ідеться про сім'ї, де немає батька чи матері (незалежно від рівня доходу родини до них підвищена увага), сім'ї, де не задовольняються всі потреби дітей (тому дитину слід вилучити із сім'ї і виховувати у дитячому будинку). Таким чином, підкреслює науковець, зважаючи на те що більшість українських сімей живе за межею бідності, усі вони формально підпадають під підвищену увагу з боку контролюючих органів і можуть бути позбавлені права виховувати своїх дітей через соціальну незабезпеченість. «Проте ніхто чомусь не говорить про ті умови проживання та виховання, які на сьогоднішній день існують у дитячих будинках України, які знову ж таки явно не відповідають рівню аналогічних західних установ», – наголошує Т. Шевчук.

Доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права Одеської національної юридичної академії Н. Крестовська підкреслює, що

ювенальна юстиція «працює» з двома категоріями дітей – діти-правопорушники та діти, які опинились у складній життєвій ситуації (сироти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні, жертви злочинів тощо). Тому вона спрямована не тільки на притягнення до відповідальності дітей-правопорушників, а й на розв’язання проблем дітей, які самі стали жертвами або дорослих правопорушників, або недбалого до них ставлення. За словами досвідченого науковця, практика показує, що нерідко ці дві категорії збігаються: на шлях правопорушення найчастіше стають якраз діти, що опинились у складній життєвій ситуації.

На необхідність спеціальних знань і додаткової кваліфікації під час розгляду справ щодо захисту прав дітей наголошувала ще у 2013 р., коли вже жваво обговорювалася проблема створення спеціалізованих ювенальних судів, помічник судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ А. Радзівілл: «Питання, які стосуються неповнолітніх, досить тонкі: судді треба знати не тільки положення закону, а й психологію дітей і підлітків, йому повинні бути зрозумілі питання виховання, психології, педагогіки». На її думку, робота ювенальних судів має свою специфіку й вимагає спеціального підходу. Оскільки найчастіше ці особи скоюють злочин уперше, суд повинен знайти шлях, перш за все націлений на те, щоб запобігти здійсненню підлітками повторних злочинів.

Адвокат, кандидат юридичних наук, керуючий партнер АГ «Юр.КомМ» Р. Чорнолуцький вважає, що впровадження механізмів ювенальної юстиції вимагатиме і нової якості професійної юридичної підготовки, в тому числі і адвокатів, оскільки вони мають виступати посередниками між усіма учасниками ювенальної системи. «Зростання даної практики в ЄС посилилося особливо в останні 10 років у рамках імплементації гендерної політики, де неповнолітні розглядаються законодавством ЄС як соціальна група з обмеженими правами і можливостями для самозахисту і боротьби за свої права... Відповідно в Україні, при імплементації директив ювенальної юстиції, виникне потреба на ринку юридичних послуг у фахівцях, які мають знання, кваліфікацію і практику у специфічній сфері захисту прав дітей», – наголошує адвокат.

Тож варто погодитися з думкою Т. Шевчук, про те що в Україні обов’язково необхідно запроваджувати інститут ювенальної юстиції, однак це має бути не копія «західної моделі», яка передбачає окрему систему правосуддя для дітей і сімей, а особлива система допомоги дітям, у тому числі і тим, що вчинили правопорушення чи стали його жертвою. Причому найважливішим завданням цього державного інституту має стати саме захист, допомога і підтримка дітей, створення умов для їх розвитку і розкриття здібностей,

визнання цінності та унікальності кожної дитини. Державна політика у сфері формування ювенальної юстиції в Україні повинна включати і розробку загальнонаціональних програм, що сприятимуть підтримці родин з дітьми, збереженню традиційних сімейних цінностей, розвитку дитячої соціальної інфраструктури тощо. Ефективним результатом такого напрямку діяльності держави має стати створення дієвої системи співпраці всіх органів і служб, які працюють із дітьми.

Бо якщо сьогодні на державному рівні терміново не вжити необхідних заходів, нинішня загрозлива тенденція до скорочення дитячого населення України, що підтверджена наведеними на початку матеріалу офіційними даними, збережеться. А це означає, що через 25 років, за життя лише одного покоління в Україні може не залишитися дітей. Що ще можна вважати національною катастрофою? (http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2734:yuvnalna-yustitsiya-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350).

Завдання 5: Ознайомтесь із матеріалами фотопроектів «Зворотна сторона материнської любові» А. Радченко за посиланням: <https://womo.ua/fotoproekt-obratnaya-storona-materinskoy-lyubvi/>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ОСНОВИ ДИДАКТИКИ

ТЕМА 2.1 ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РІЗНИХ ЗА МЕТОЮ ТИПІВ УРОКІВ

Завдання 1. Заслухайте доповіді за темою «Форми організації навчальних занять у середній школі: класно-урочна, індивідуальна, індивідуально-групова, Бел-Ланкастерська система, Дальтон-план. Визначте спільні й відмінні ознаки індивідуальної, групової та масової форм навчання.

Завдання 2. Заслухайте доповідь за темою «Теорія поетапного формування розумових дій» (за П. Я. Гальперіним).

Завдання 3. Ознайомтесь з інформацією про психологічні особливості засвоєння учнями наукових понять.

Поняття – логічна форма мислення, в якій відображаються загальні, істотні й відмінні ознаки предметів і явищ дійсності.

Формування понять забезпечується різними видами діяльності. Так, предметна діяльність (маніпуляції, переміщення) сприяє пізнанню властивостей

предметів і явищ; перцептивна (сприймання і спостереження) забезпечує відображення цих властивостей в образах та уявленнях людини; мисленнєва (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, типізація) спрямована на порівняння цих властивостей і виокремлення з них загальних, суттєвих; мовна закріплює ці загальні властивості в слові, абстрагуючи їх від предметів та узагальнюючи як ознаки певного класу.

Засвоїти знання з навчального предмета означає оволодіти системою наукових понять: математичних, історичних, біологічних та ін.

Педагогові важливо знати особливості розуміння учнями суті нового поняття, процесу його засвоєння. На початковій стадії розуміння має недиференційовано узагальнений характер. Згодом учень починає розрізняти специфічні ознаки предмета, відбувається розчленування, розуміння цілого, розмежування суттєвих і несуттєвих ознак поняття.

Педагог має передбачати труднощі, які можуть спіткати школярів під час засвоєння понять, спричинені недостатнім розвитком у них аналітико-синтетичної діяльності, проблемами перетворення розумових дій із зовнішніх, матеріальних, на внутрішні, ідеальні.

Формування наукових понять вимагає організації спеціального засвоєння школярами прийомів розумової роботи, через які здійснюється виявлення, виокремлення та об'єднання суттєвих ознак предметів і явищ, що вивчаються. У цьому одна із суттєвих відмінностей засвоєння понять у навчальній діяльності від традиційного навчання. За такого підходу вчитель демонструє не зміст поняття, а лише спосіб його виведення. Спочатку його розтлумачують учням у матеріальних (на різних предметах) або матеріалізованих (на різних моделях) діях, виконуючи які, учень засвоює поняття, а не запам'ятовує готове визначення терміна. Сформоване поняття є результатом мисленнєвої діяльності учня, здійсненої у формі предметних чи ідеальних (математичних, граматичних та ін.) дій, спрямованих на виконання відповідних навчальних завдань. Здійснюючи їх, учень використовує систему раніше засвоєних операцій, включається в предметну діяльність, подібну до тієї, в якій свого часу виникла необхідність створення поняття як загального способу її виконання. Загальний спосіб дії (поняття) фіксується в предметній графічній або словесній формі. Далі засвоєне поняття застосовується в розв'язанні певного конкретно-практичного завдання. За такого підходу до організації процесу навчання загальні знання передують частковим, а конкретні способи дій розкриваються учнями в процесі «сходження» від загального до часткового. У результаті в учнів формується теоретичний підхід до об'єктів та явищ дійсності. Не менш важливим є перехід від часткового до загального.

П. Я. Гальперін і його співробітники в експериментах із формування поняття здійснювали такі дії: виписували його ознаки на картку, якою учень користувався на першому етапі використання цього поняття. Зазначалися ознаки, необхідні й достатні для застосування поняття на визначеному рівні навчання. Наприклад, у роботі з третьокласниками для поняття «підмет» виокремлювали такі ознаки: підмет – це слово, що відповідає на питання «хто?», «що?» і вживається в називному відмінку. Школяр повинен був, спираючись на виокремлені ознаки поняття, відповісти на запитання, до яких слів у реченні вони застосовані (пропонувалися різноманітні речення, в яких підмет виражався різними частинами мови). Спочатку учень користувався карткою, згодом виконував завдання без картки, називаючи чи ознаки вголос, потім – про себе, уявно. Так відбувалось поетапне формування поняття.

Кожен із цих етапів містить елементи інших, необхідних у загальному процесі засвоєння поняття. Для успішного засвоєння важливо, щоб не був пропущений етап зовнішньої («матеріалізованої») дії (робота з карткою). Можливість користуватися карткою на початку формування поняття значно підвищує активність учнів. Беручи картку, дитина починає самостійно працювати, за її відсутності можливе лише пасивне виконання чужих вказівок. Завдяки цьому поняття не засвоюється формально. Засвоєння не обмежувалося практичними діями, учень завжди міг обґрунтувати, чому, на його погляд, застосоване непридатне поняття. Отже, засвоєння відбувалося свідомо.

Завдання 4. Окресліть шляхи формування понять у діяльності вчителя на екскурсії з природознавства:

- а) вчитель починає екскурсію з розповіді про природу;
- б) вчитель починає з гри;
- в) вчитель демонструє різні рослини.

Кейсові завдання:

1. Домашнє завдання вчителів фізики мало такий вигляд:
2. Прочитати параграф.
3. Підготувати відповіді на запитання 1–3 наприкінці параграфа.
4. Намалювати план-схему матеріалу параграфа.

Питання: Які вміння учнів формує учитель у цих завданнях? Які методи застосовує?

2. Завдання на уроці української мови в 4 класі. Учитель: «Зараз ви втілитесь у недосвідчених агрономів і напишете інструкцію «Як вирощувати помідори». Оберіть мету запропонованого завдання:

- а) підвищення орфографічної грамотності учнів;
- б) передача досвіду вирощування помідорів;
- в) закріплення в активному словнику учнів дієслів термінологічного характеру;
- г) формування вміння логічно мислити.

Творче завдання. Проаналізуйте, які елементи лекційно-семінарської системи використовуються в сучасній школі. Чи можна повністю перейти на цю систему в старших класах?

Дискусійне завдання. Прочитайте уривок із книги В. Сухомлинського «Сто порад вчителю». Підготуйте основні тези матеріалу для презентації.

Як перевірку виконання домашніх завдань зробити ефективною розумовою працею

Не один рік мене турбував неблагополучний стан з перевіркою домашніх завдань: час нерідко пропадав марно. Виходила відома кожному з нас картина: як тільки викликаний учень починав відповідати, всі займалися своїми справами, в усякому разі, думав над відповіддю тільки той, хто чекав, що його викличуть. Мені не давала спокою думка: як же добитися того, щоб під час перевірки завдання над поставленими запитаннями думали всі учні і щоб учитель мав можливість перевіряти роботу всього класу?

На допомогу прийшов чорновий зошит. Урок геометрії; клас готовий до перевірки домашньої роботи. Усьому класові вчитель дає завдання: вивести формулу площі круга, скласти задачу на площу круга й розв'язати її, коротко сформулювати ознаки рівності трикутників. Усі учні записують завдання в чорновий зошит. Зошит заміняє тут дошку, а до дошки вчитель не викликає поки що нікого. Учитель уважно спостерігає, як працює кожен учень. Якщо йому треба переконатися, наскільки глибоко розуміє той чи інший учень формулу, яку виводить, учитель пропонує учневі пояснити, що робиться, для чого і т. д. При цьому немає потреби викликати учня. Кожен працює так, ніби його викликано до дошки. Учитель щохвилини – на тому чи іншому етапі виконання завдання – може припинити роботу всього класу або частини учнів.

Переваги цієї форми роботи полягають насамперед у тому, що знання перевіряються без повторення вголос усього, що знають учні. Учитель має можливість одержати інформацію про знання учнів ніби в скороченому вигляді. При цьому кожен працює цілком самостійно. Важливі тут ще два моменти: по-перше, той, що перевірка знань є активним застосуванням знань; по-друге, той, що вчителю дається можливість уважно стежити за роботою слабовстигаючих учнів, враховувати їхні індивідуальні сили й можливості.

У нашій школі під час перевірки домашнього завдання в III–X класах усі учні використовують чорнові зошити. Без цього ми не уявляємо тепер перевірки завдань. Досвід переконує, що така перевірка, привчаючи до стисло, економного висловлення думки, застерігає від зубріння. Той, хто намагається визубрити, ніколи не зможе відповісти на запитання коротко, стисло, сказати найголовніше. Наша перевірка завдань привчає школярів думати, читаючи, вивчаючи.

Ефективність розумової праці під час перевірки знань значно зростає, якщо знання узагальнені (правил, формул, законів, висновків) перевіряється новим осмислюванням узагальнень на нових фактах. У початкових класах у нас, як правило, не виділяється спеціально час для перевірки знань на початку року. Перевірка знань зливається з їх поглибленням, розвитком, застосуванням. Учителеві, наприклад, треба перевірити, як учні засвоїли визначення: головні й другорядні члени речення, граматичні зв'язки між підметом і присудком, головними і другорядними членами. Учні розгортають чорновий зошит. Учитель дає завдання практичного характеру: скласти 6 речень, в яких би слово дорога стояло в називному і в усіх непрямих відмінках, визначити граматичні зв'язки між головними й другорядними членами. Для того, хто дуже швидко виконає завдання, пропонується ще одна робота: скласти три речення – з одним, двома, трьома однорідними присудками. Виконуючи цю практичну роботу, учні застосовують знання і ще глибше осмислюють їх.

Не допускайте, щоб єдиною метою перевірки знань було – поставити учневі оцінку. Нехай якнайчастіше оцінювання знань поєднується з іншими цілями, передусім з новим осмислюванням, розвитком, поглибленням знань. Не допускайте крайності – оцінювання кожної відповіді, кожної письмової роботи – це призводить до негативних результатів. Чому це так – треба пояснити спеціально (*Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. Том другий. Сто порад учителеві. Видавництво «Радянська школа», 1976, с. 463–464*).

Завдання 1. Які принципи навчання відображені у поданих приказках?

«Не все одразу дається: а потроху й помалу – той зробиш чимало».

«Книжка вчить як на світі жить».

«Повторення – мати навчання»

«Наука в ліс не веде, а з лісу виводить».

«Не поговоривши з головою – не роби руками».

«Який зріст – така й сила, які літа – такий і розум».

«Під лежачий камінь вода не тече».

«Причина сірості – нудне моралізування».

«Не все дитині в рот клади, в руки не давай. Де взяти – поясни, шукати заставляй».

«Людей питай, а свій розум май».

«Що в молодості навчишся, то в старості як знайдеш».

«Хто що вміє, то і діє».

Завдання 2. Визначте застосовані вчителем на уроці методи навчання, користуючись планом уроку.

План уроку

1. Перевірити домашнє завдання (вправа №... – усно, вправа № ... – письмово біля дошки).
2. Розповісти казку про дієслово – визначити тему уроку.
3. Пояснити вживання дієслів руху в різних стилях мовлення.
4. Організувати виконання вправи №... .
5. Перевірити виконання вправи №... .
6. Провести інтерактивний диктант (визначити дієслова за картинками).
7. Перевірити диктант (зіставити з представленим на екрані правильним варіантом).
8. За бажанням – пояснити причину своєї помилки.
9. Дати настанову до виконання домашнього завдання.

ТЕМА 2.2 ХІД УРОКУ ЗА КЛАСИЧНОЮ СХЕМОЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ СЕРЕДНЬОМУ ЗАКЛАДІ

Бесіда за темою лекції:

1. Схарактеризуйте вимоги до уроку: загальнопедагогічні, дидактичні, гігієнічні, психологічні.
2. Розташуйте діяльність згідно з етапами схеми класичного уроку: постановка запитань до вивченого матеріалу (формування нових знань), встановлення мети уроку (актуалізація знань), виявлення особистого ставлення (застосування знань), повторення вивченого з метою встановлення рівня знань учнів (актуалізація), узагальнення вивченого (застосування знань), постановка запитань до вивченого на уроці (формування нових знань).
3. Представте типи уроків за дидактичною метою в порядку їх реалізації:
 - 1) ознайомлення із новим матеріалом;
 - 2) формування умінь і навичок;
 - 3) узагальнення і систематизації знань;
 - 4) застосування ЗУН;
 - 5) перевірки й корекції ЗУН.

4. Яку місію несе комбінований урок?

5. Подайте визначення поурочного плану й вимоги до нього.

6. Схарактеризуйте основні етапи уроку:

- актуалізації знань;
- перевірки д/з;
- засвоєння нових знань;
- закріплення;
- застосування;
- контролю і самоконтролю;
- корекції;
- інформації про д/з;
- рефлексії.

7. Схарактеризуйте типи уроків за формою проведення.

8. Які нестандартні уроки можете назвати?

9. Який спосіб є найбільш продуктивним для засвоєння інформації? Що можна зробити вчителю для того, щоб застосувати цей спосіб на уроці?

10. Схарактеризуйте моделі навчання: пасивну, активну, інтерактивну. Чим відрізняється активна від інтерактивної?

11. Продуктивна робота – аналіз робіт студентів за опорною картою конструювання етапу уроку.

Завдання 1. Підготуйте презентацію за поданими темами.

1. Способи представлення нового матеріалу на уроці англійської мови.

2. Способи організації перевірки домашнього завдання на уроці англійської мови.

3. Способи організації проведення контрольних заходів на уроці англійської мови.

Вимоги до презентації: кількість – до 10 слайдів, доповідь – до 7 хвилин.

Презентація має містити:

- відображення теорії підготовки до уроку зазначеного типу;
- визначення особливостей способів впливу на учнів у процесі вивчення іноземної мови;
- зазначення вікової категорії учнів (для якого класу визначаються представлені способи);
- висновки про ефективність обраних способів для уроків англійської мови у конкретному класі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ

ТЕМА 3.1 ПІДРУЧНИК. ПОСІБНИК

Завдання 1. На основі поданої інформації виконайте письмовий аналіз будь-якого підручника (посібника) з англійської мови для учнів конкретного класу.

Підручник – книга, що містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою і вимогами дидактики.

Підручник повинен забезпечувати науковість змісту навчального матеріалу, якість, точність, простоту і доступність викладу, чіткість у формулюванні визначень правил, законів, ідей. Він має бути написаний точною і доступною мовою, мати чітко розподілений навчальний матеріал за розділами і параграфами, містити ілюстрації, схеми, малюнки, виділення шрифтом важливого матеріалу. Не другорядним є і його художнє оформлення.

Структура підручника:

1. Тексти:

- основний;
- додатковий;
- пояснювальний.

2. Позатекстові компоненти:

- апарат організації процесу засвоєння змісту;
- запитання і завдання;
- інструктивні матеріали (пам'ятки, зразки розв'язування задач, прикладів);
- таблиці;
- написи-пояснення до ілюстративного матеріалу;
- вправи;
- ілюстративний матеріал (фотографії, малюнки, плани, карти, креслення та ін.);
- апарат орієнтування (вступ, зміст, бібліографія).

За характером відображення дійсності тексти можуть бути:

- емпіричні (відображати факти, явища, події, містити вправи, правила);
- теоретичні (містити закономірності, теорії, методологічні знання).

Більшість шкільних підручників містить тексти обох типів.

За основним методом викладу матеріалу тексти можуть бути:

- репродуктивні;
- проблемні;

- програмовані;
- комплексні.

Репродуктивні тексти – високоінформативні, структурні, зрозумілі учням, відповідають завданням пояснювально-ілюстративного навчання.

Проблемний текст подають у формі проблемного монологу, в якому з метою створення проблемних ситуацій позначають суперечності, вирішують проблему, аргументують логіку формування думки.

У *програмованому тексті* зміст подається частинами, а засвоєння кожного інформативного блоку перевіряється контрольними запитаннями.

Комплексний текст містить певні дози інформації, необхідні учням для розуміння проблеми, а проблема визначається за логікою проблемного навчання.

Текст підручника може бути аналітичним або синтетичним, побудованим за допомогою дедуктивного чи індуктивного методу. Крім основних, є додаткові тексти, мета яких – розширити, поглибити знання учнів щодо важливих компонентів змісту навчального матеріалу (документи, історичні довідки і т. ін.).

Усі питання і завдання підручників за ступенем пізнавальної самостійності учнів можна поділити на:

- репродуктивні;
- продуктивні.

Репродуктивні – питання і завдання, які вимагають від учня відтворення знань без істотних змін.

Продуктивні – передбачають трансформацію знань, істотні зміни в структурі їх засвоєння або пошук нових знань.

Зміст навчального матеріалу в підручнику може формуватися за принципами:

- генетичним (у послідовності, в якій він формувався історично);
- логічним (викладення його відносно сучасної логічної структури відповідної науки);
- психологічним (з урахуванням пізнавальних можливостей учнів).

У більшості підручників ці принципи переплітаються.

У процесі навчання учитель орієнтується на підручник, бо він конкретизує навчальну програму, показує, який зміст має бути вкладено до запрограмованих тем, як потрібно трактувати певні питання програми та орієнтує учнів щодо методики роботи. Він також потрібен під час підготовки учнями домашніх завдань, повторення матеріалу тощо.

Матеріал підручника необхідно доповнювати додатковою інформацією,

бо його зміст надто конспективний і знання, отримані учнями тільки з нього, будуть обмеженими. Тому, крім підручника, слід використовувати додатковий матеріал.

Загальноосвітній навчальний заклад працює за навчальними програмами, підручниками, посібниками, що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки, та виконує навчально-виховні завдання на кожному етапі навчання відповідно до вікових особливостей і природних здібностей дітей.

Навчальний посібник – книга, матеріал якої розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості. До цієї категорії навчальних видань належать:

- атласи;
- довідники;
- збірники задач і вправ;
- словники;
- хрестоматії тощо.

Підручники і навчальні посібники сприяють формуванню в учнів навичок самостійної пізнавальної діяльності, самоконтролю, є засобом керівництва їх пізнавальною діяльністю.

Завдання 2. Визначте основні документи визначають зміст освіти в сучасній українській школі.

Завдання 3. Назвіть літературні твори в межах програми із зарубіжної літератури для всіх класів базової середньої освіти (5–9 класи), які могли б сформувати підприємницьку компетентність.

ТЕМА 3.2 НАВЧАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНА Й МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ. ПРОЦЕС АТЕСТАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

Завдання 1. Проаналізуйте форми підвищення кваліфікації вчителя (згідно з новим Положенням про підвищення кваліфікації).

Завдання 2. Схарактеризуйте навчально-організаційну й методичну діяльність вчителя.

Завдання 3. Визначте алгоритм атестації вчителя.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богданова І. М. Педагогіка : навч. посібник / І. М. Богданова, І. В. Бужина, Н. І. Дідусь. – Харків : Одиссей, 2003. – 352 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посібник / Н. П. Волкова. – Київ : Академвидав, 2007. – 616 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 98–101, 432–434.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – Київ : Знання, 2007. – 447 с.
5. Курлянд З. Н. Педагогіка : навч. посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, Т. Ю. Осипова. – Харків : Бурун книга, 2009. – 304 с.
6. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посібник / І. В. Малафіїк. – Київ : Кондор, 2005. – 298 с.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник / Н. Є. Мойсенюк. – Київ : КДНК, 2001. – 608 с.
8. Пальчевський С. С. Педагогіка : навч. посібник / С. С. Пальчевський. – Київ : Каравела, 2012. – 496 с.
9. Педагогіка : підручник / за ред. І. Ф. Прокопенка. – Харків : Фоліо, 2015. – 572 с.
10. Резван О. О. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / О. О. Резван, А. М. Приходько, О. О. Долгопол ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 128 с.
11. Romanovskyi O. G. Pedagogy of success = Педагогіка успіху: textbook / O. G. Romanovskyi, V. Ye. Mykhailychenko, L. M. Gren'. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2014. – 268 p.
12. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2010. – 456 с.
13. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2003. – 560 с.

Інформаційні ресурси

1. Освітній портал – освіта в Україні, освіта за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/>.
2. Освітній шкільний інтернет-портал «Острів знань» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ostriv.in.ua/>.
3. Офіційний сайт Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua/>.

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://guonkh.gov.ua/>.
6. Сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnpb.gov.ua/>.
7. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
8. Сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com/>.
9. Сайт Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pu.ac.kharkov.ua/>.
10. Цифровий репозиторій ХНУМГ ім. О. М. Бекетова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/>.

Виробничо-практичне видання

Методичні рекомендації
до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

«ПЕДАГОГІКА»

*(для студентів 1 курсу денної форми
навчання спеціальності 035 – Філологія)*

Укладачі: **РЕЗВАН** Оксана Олексіївна,
КІР'ЯНОВА Олена Василівна

Відповідальний за випуск *О. О. Жигло*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Т. П. Воробйова*

План 2021, поз. 443 М

Підп. до друку 29.09.2021. Формат 60 × 84/16.
Електронне видання. Ум. друк. арк. 2,5.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.